

Van Ağzında Kullanılan İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme

Gamze ÖZOK¹

Van Ağzında Kullanılan İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme

Öz

Türkçede ikilemeler, hem konuşma hem de yazı dilinde yaygın bir şekilde kullanılan sözcük gruplarıdır. Türkiye Türkçesi ağızları da ikilemeler bakımından oldukça zengindir. Ağızların zengin ve çok yakın mesafede bile birbirinden farklı olan söz varlıkları, o ağızda oluşan ve kullanılan tekrar gruplarında da kendisini göstermektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemeler üzerine genel ya da bölgesel anlamda kitap, tez, makale düzeyinde çalışmalar yapılmıştır. Ağızlar üzerine yapılan genel kapsamlı çalışmaların bir kısmında Van ağızı yer almazken, ikilemelerle ilgili bölgesel ağız araştırmalarının bir kısmında ise Van ağızında kullanılan sınırlı sayıda ikileme bulunmaktadır. Bu çalışmada amaç, Van ağızında bugün yaygın kullanılan ikilemeleri tespit ederek yapı ve anlam bakımından incelemektir. Çalışmada yer alan ikilemeler, Vanlı olan makale yazarı tarafından hem kendisinin hem de çevresinde Van ağızıyla konuşan insanların günlük konuşmaları dikkate alınarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Van Ağızı, İkilemeler, Tekrar Grubu, Söz Varlığı

Makale Türü: Araştırma makalesi

An Evaluation on the Hendiadyoins in Van Dialect

Abstract

In Turkish, reduplications are word groups that are widely used in both spoken and written languages. Türkiye Turkish dialects are also very rich in terms of hendiadyoins. The rich vocabulary of the dialects, which differ from each other even at very close distances, also shows itself in the repetition groups formed and used in that dialect. Studies have been conducted on hendiadyoins in Turkey Turkish dialects at the level of books, theses and articles in general or regional sense. While Van dialect is not included in some of the general comprehensive studies on dialects, some of the regional dialect studies on hendiadyoins include a limited number of reduplications used in Van dialect. The aim of this study is to identify the commonly used hendiadyoins in Van dialect today and examine them in terms of structure and meaning. The hendiadyoins in the study were determined by the article author, who is from Van, by taking into account the daily speech of both herself and the people around her who speak Van dialect.

Keywords: Van Dialect, Hendiadyoins, Repetition Group, Vocabulary

Paper Type: Research article

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, gamzeozok@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0631-4209>

1. Giriş

İkileme, anlatımı zenginleştirmek, etkiyi arttırmak için bir sözcüğün tekrarıyla ya da aynı türden sözcüklerin arka arkaya gelmesiyle oluşan sözcük grubudur. Türkçede dilin iki cephesinde gerek konuşma dilinde gerek yazı dilinde ikileme kullanımı oldukça yaygındır. Bu durum ilk yazılı belgelerden günümüze kadar tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine ait metinlerde açık bir şekilde görülmektedir. Bugüne kadar bu sözcük grubu, Türkiye’de Türkoloji alanında çalışanlar tarafından farklı terimlerle karşılanmıştır. Vecihe Hatiboğlu (1981) “ikileme”, Hasan Eren (1949) “ikiz kelime”, M. Ali Ağakay (1953) “ikizleme”, Saadet Çağatay (2008) “hendiadyoin”, Osman Nedim Tuna (2012) “tekrar”, Muharrem Ergin (2003) “tekrarlar”, Tahsin Banguoğlu (2015) “bağlam öbeği” terimlerini kullanmışlardır. Bugün kaynaklarda ya da bu sözcük grubunu ifade etmede yaygın olarak “ikileme” teriminin kullanıldığı söylenebilir.

Konuşma anında bir varlığı, hareketi ya da durumu daha ayrıntılı betimlemek, anlatmak ve bu şekilde etkiyi arttırmak için ikilemeler, başvurulan söz gruplarının başında yer almaktadır. Muharrem Ergin (2003, s. 377) ikilemeler için “tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır... Türkçede hemen hemen her çeşit kelimedenden tekrar yapılabilir” der. İkilemelerin her tür sözcükten yapılabilmesi de bu sözcük grubunun dilde sayısını arttıran ve kullanım alanını genişleten faktörlerden biridir. Her tür sözcükten ikileme yapılabilse de daha çok isim soylu sözcüklerden tekrar grupları oluşturulmaktadır. İkilemenin türüne göre kullanılan sözcük türleri de değişiklik gösterebilmekte; ikileme yapmaya uygun olmayan sözcükler de bulunmaktadır. Muharrem Ergin (2003, s. 377), zamirlerin tekrara elverişli olmadığını, edatlardan da bazı ünlem edatlarının tekrarlarının yapılabilmesini, bu sözcük türlerine göre fiillerden daha çok tekrar grubu oluşturabileceğini ama fiil tekrarlarında da tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu olduğunu ifade etmektedir. Leyla Karahan (2005, s. 61) da “bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur” şeklinde tanımladığı tekrar grubunun bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle kurulabileceğini, ünlemlerin de tekrara elverişli kelimeler olduğunu belirtmektedir. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli (2019, s. 44) de ikilemeyi “tekrar grubu, anlamı güçlendirmek, ifade gücünü arttırmak, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Bu grupta yan yana gelen iki kelimeyi anlam ve şekil ilişkisi birbirine yakınlştırır. Bu yüzden tekrarlar, bazen aynı anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan kelimelerin tekrarlanması ve sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşur” şeklinde açıklamaktadırlar.

İkilemeler, söz diziminde kullanıldıkları yere göre ifadeye devamlılık, kuvvetlendirme, çokluk, birliktelik ve ortalama anlamlarını katmaktadırlar. Cümleye kattıkları bu anlamlarla ifadeyi kuvvetlendirip pekiştiren ikilemeler, belirli şekillerde, bazı kurallar çerçevesinde oluşturulmakta ve geçmişten günümüze kullanılmaktadır. Türkçede ikilemeler, oluşum şekillerine göre aynen tekrar edilen, eş ya da yakın anlamlı, zıt anlamlı ve sözcük başına ses, sonuna ek ilavesi yapılan sözcüklerin bir araya gelmesiyle kurulan sözcük gruplarıdır. Tabii geçmişten günümüze ikilemelerin biçimsel özellikleri incelendiğinde sözcüklerin belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek bu sözcük grubunu oluşturduğu görülmüştür. Hatiboğlu (1981, s. 13-18), ikilemelerin kurulumunda ortaya çıkan kuralları; ses benzerliği (ön ve son seste benzerlik), ikilemelerde kalıplaşma, sıra kalıplaşması, kalıplaşmanın sürdürülmesi, kalıplaşmayı perçinleyen etkenler (az heceli sözcüğün önce gelişi, ünlü ile başlayan sözcüğün önce gelişi, Türkçe sözcüklerin önce gelişi, b- veya p- ile başlayan sözcüklerin sonra gelişi) şeklinde sıralamaktadır. İkilemelerin en belirgin ve diğer sözcük gruplarından ayrılan “kalıplaşma” özelliği, geçmişten bugüne dilin tüm gelişim sürecinde ve her cephesinde kendini göstermiştir. İkilemeleri, “kelimelerin tamamının veya bir ögesinin tekrarlanması yoluyla oluşan yeni birtakım yapılar” olarak tanımlayan Mehmet Ali Ağakay (1953, s. 189) da arka arkaya tekrarlanan bir kelimenin, her tekrarı söz dizimi bakımından ayrı bir görevde ise “*laf lafi açar, daldan dala konar*” örneklerindeki

sözcük gruplarının ikizleme sayılmayacağını, çünkü tekrarların ikizleme olabilmesi için tek bir bütün hâline geçerek anlamca az çok değişik bir değer kazanmaları gerektiğini belirtmektedir. Ağakay (1953), ikilemelerdeki kalıplaşma durumunu anlam bakımından bu şekilde değerlendirmiştir. Kalıplaşmış ifadeler olduğu için ikilemeleri oluşturan sözcüklerin sırası değiştirilememekte, değiştirildiğinde aynı etki ve anlam sağlanamamaktadır. Bu ‘kalıplaşmış ifade’ özelliğinden dolayı bir ikileme, sözlü ya da yazılı dilde, yerel ağızlarda farklı telaffuzdan doğan ses farklılığının dışında bir değişikliğe uğramamaktadır. Bunun yanı sıra yerel ağızlarda ülkedeki standart konuşma dilinde kullanılan ikilemelerin dışında sadece o bölge ağızında görülen tekrarlara da rastlanır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Türkçesi ağızlarının ikilemeler bakımından zengin bir söz varlığına sahip olduğu söylenebilir.

Vecihe Hatiboğlu (1981, s. 9), “Türk Dilinde İkileme” adlı eserinde ikilemenin; Türkçenin bilinenden çok daha önemli, yapı bakımından Türkçenin temellerine kadar inen bir özelliği olduğunu; ünlü uyumları, ünsüz benzeşmeleri gibi Türkçenin kuralları arasında yer alması gerektiğini, Türkçenin yaratma gücü ve zenginliğini gösterdiğini ifade etmektedir. Hatiboğlu’nun bu bakış açısı ve tespiti, Türkçe söz diziminde, sözlü ve yazılı anlatımda ikilemelerin önemine dikkat çekmesi açısından önemlidir. Hatiboğlu (1981, s. 9-10) aynı eserinde ikilemelerin yerel ağızlarda daha çok kullanılmasıyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “İkileme, Türkçenin yüzyıllar boyunca, evre evre ilgili bulunduğu Sanskritçe, Farsça, Arapça, Fransızca gibi dillerde az kullanılan bir özelliktir. Bu bakımdan dilimizde yabancı dillerin etkisi arttıkça ikilemenin kullanış alanı daralmış ve ikileme daha çok halk dilinde geçerli sayılmıştır”. Bu görüşten hareketle de Türkçenin çağdaş lehçelerinde ve bu çağdaş lehçelerin yerel ağızlarında ikilemelerin sıklıkla kullanılan sözcük gruplarından olduğunu söylemek mümkündür. Hatiboğlu (1981, s. 62) bu durumu, “Türkiye Türkçesinde ikileme türleri o kadar çok kullanılır ki hemen hemen her yazıda ve konuşmada birine ya da birkaçına rastlanır” ifadesiyle de ayrıca desteklemektedir.

Türkiye’de kullanıldığı bölge ağızında ifadeyi zenginleştiren, daha etkili hâle getiren ikilemeler üzerine yapılan genel çalışmalar olduğu gibi sadece bir bölgenin yerel ağızlarındaki ikilemeleri konu alan tez, makale, bildiri şeklinde çalışmalar da bulunmaktadır. Vecihe Hatiboğlu’nun “Türk Dilinde İkileme” adlı çalışması bu alanda yapılan kapsamlı çalışmaların başında gelmektedir. Sonrasında yapılan çalışmalarda ikileme konusunun Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde, bu lehçelerin yerel ağızlarında ele alınıp işlendiği görülmektedir. Genelden özele giden bu çalışmalara bir yenisini ekleme amacıyla bu çalışmada, Van ağızında ikilemeler üzerine bir inceleme yapılmıştır. Son dönemde bu tarzda yapılmış çalışmalar arasında 2019 yılında Kırıkkale Üniversitesinde Özlem Merve Aksoy tarafından yapılan “Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkilemeler” adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu çalışmada ikilemeler ses, anlam ve sözcük türü bakımından ele alınıp incelenmiş, Van ağızından ikileme örneklerine de yer verilmiştir. Çalışmada Van ağızından verilen ikileme örnekleri çok fazla olmamakla birlikte çoğunluğu Standart Türkçede de yer alan örneklerdir. Aynı adlı bir başka tez çalışması da 2020 yılında Gazi Üniversitesinde Öznur Sivri tarafından yapılan “Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkilemeler” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada da genel bir bakış açısıyla Türkiye Türkçesi ağızları içinde birçok il ve yöre ağızlarına yer verilirken Van ağızı ve yöresi yer almamaktadır. Bunun yanı sıra Burak Telli (2018, s. 201) kaleme aldığı “Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Tespit Edilen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesinde bölge sınırları içerisinde bulunan Van dâhil 14 ilin ağızlarına yönelik kitap ve lisansüstü tez düzeyindeki çalışmalar ile Derleme Sözlüğünde bulunan bu bölge ağızlarındaki ikilemeleri dikkate aldığını belirtmiştir. Ayrıca Telli (2018, s. 201), çalışmada verilen 581 adet ikilemenin bölge ağızlarındaki bütün ikilemeleri içermediğini; yapılacak yeni çalışmalarla bu sayının artacağını ifade etmiştir. Bu çalışmayla da Van ağızı üzerine yapılan çalışmalarda yer alan ikilemelerin yanı sıra Vanlı olan makale yazarının günlük konuşmada kullandığı ve hâlihazırda bugün Van ağızında kullanılmaya devam eden ama herhangi bir çalışmada yer almayan ikilemelerin tespit edilerek yapı ve anlam bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Standart Türkçede kullanılan ikilemeler ses değişikliklerine

uğrayarak yerel ağızlarda da kullanılmaktadır ve bu durum Van ağı için de geçerlidir. Bu çalışmada bir iki örnek (ev barh, epi topi gibi) dışında -ki Van ağızında bu örneklerdeki ses değişikliklerini ve kullanım farklılıklarını göstermek amaçlanmıştır- daha çok Van ağızına has, bir Vanlının günlük konuşmada sıklıkla kullandığı ikileme örnekleri makale yazarı tarafından tespit edilerek bu örnekler incelenmeye çalışılmıştır. Tespit edilen ikilemeler, oluşum şekilleri dikkate alınıp sınıflandırılarak bunların yapıları, anlamları ve kullanım alanları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda makale yazarının kendisinin ve çevresindeki insanların günlük hayattaki “ikileme” kullanımından hareketle Van ağızında tespit ettiği bu sözcük grubuna ait örnekler şu başlıklar altında sınıflandırılabilir:

1. Sözcüğün aynen tekrarından oluşan ikilemeler: Bu kategoriye giren ikilemeler bir ismin, sıfatın, zarfın tekrarından oluşmaktadır. Yansıma sözcüklerle kurulan ikilemeler de genellikle bu kategoriye girmektedir. Van ağızında bu kurulumla karşımıza çıkan ikilemeler şunlardır:

bör bör: Van ağızında “(hayvanlar için) bağırarak, melemek, acı acı ses çıkarmak” anlamlarının yanı sıra “yüksek sesle konuşmak” anlamını da karşılayan “börülde-” fiili ile birlikte kullanılan bir ikilemedir. Bu fiilin de ikilemeyi oluşturan “bör” isim kökünden türediği açık bir şekilde görülmektedir. Acı çeken bir hayvandan ya da yüksek sesle konuşan bir insandan çıkan sesin dile yansıması olarak düşünebileceğimiz “bör” isim kökünün aynen tekrarıyla yapılan ikileme, eylemi daha etkili ve güçlü ifade etmek için fiilin hemen önünde zarf görevinde kullanılmaktadır. Derleme Sözlüğü²’ne göre Kırşehir ve Ordu yöresi ağızlarında “böğür, göğüs, bağır” anlamlarında bir “bör” sözcüğü bulunmaktadır. İkilemeyi oluşturan ve karşıladığı anlamla da ses yansımaları bir sözcük olduğu görülen “bör” sözcüğünün Derleme Sözlüğünde geçen “bör” sözcüğüyle bu açıdan bir anlam bağlantısı bulunmamaktadır. Van ağızında “*Bu inek sabahtan bör bör börüldiyi*” şeklinde bir cümlede ya da çok bağırarak konuşan ya da ses tonu sert ve yüksek olan bir kişinin konuşması anlatılırken “*Sokahtaki adamlar bör bör bağıriler gafamız şışti*”³ gibi bir cümlede ikilemenin kullanımına rastlanabilir.

cığ cığ: Bu ikileme de bir önceki ikilemede olduğu gibi genellikle kendisini oluşturan isim kökünden türeyen fiille birlikte Van ağızında “cığ cığ cığılda-” şeklinde kullanılmaktadır. Bedri Sarıca’nın (2006) “Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü”nde “cığ cığ” için “tiz sesle sesli konuşan” anlamı verilirken, “cığılda-” için “sevinç çığılığı atmak anlamı” verilmiştir. İkileme “cığılda-” fiiliyle birlikte cümlede zarf görevinde “tiz ve yüksek sesle bağırarak” anlamıyla kullanılmaktadır. Van ağızında “*Bu çocuk odada cığ cığ cığıldiyi. Bi kimse de bahmiyi*” şeklinde bir cümlede ikilemenin kullanımına rastlanabilir. Cümlede isim göreviyle kullanıldığı da görülmektedir. “*Komşumuz da çoh çığ cığıdır*” şeklinde kullanımı bu duruma örnek verilebilir.

çüt çüt: İkilemeyi oluşturan “çift” sözcüğünün kökeni Farsçadır ve TDK Güncel Türkçe Sözlük’te sözcüğün Farsçada “cuft” şeklinde olduğu bilgisi yer almaktadır. Kanar’ın (2019) sözlüğünde ise sözcük “coft” şeklinde geçmektedir. Kanar (2019) sözlüğünde Pehlevince kökenli olduğunu belirttiği “coft” için “çift; karı koca, çift; bir ölçme birimi” anlamlarını vermiştir. “Çift” sözcüğünün Van ağızındaki ifade biçiminin aynen tekrar edilerek kullanılması bu ikilemeyi oluşturmuştur. Van ağızında sözcüğün sonundaki çift ünsüzden ilkinin düşmesi sonucunda sözcükteki tek ünlü yuvarlaklaşarak “çüt” şekli ortaya çıkmıştır. Günay Karaağaç (2013, s. 73), bazı şartlarda görülen sözcükteki bu iç ses düşme olayını, birkaç yapım ekinin kullanımında iç ve son ses durumundaki kapanma seslerinin düşmesinde ve alıntı sözlerde görülen bir değişme olarak ifade etmekte; “çift>çit” sözcüğü gibi pek çok sözcükle örneklendirdiği bu durumu düzensiz iç ses düşmesi olarak değerlendirmektedir. İç seslerden f’nin

² Çalışma boyunca ikilemeleri oluşturan sözcükleri daha iyi açıklayabilmek için Türk Dil Kurumunun <https://sozluk.gov.tr/> adresinde bulunan Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü, Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü ve Güncel Türkçe Sözlük kaynak olarak kullanılmıştır. Bu bağlantı adresi ve erişim tarihi aralığı kaynakçada internet kaynakları kısmında verilmiştir.

³ İkilemeler için verilen örnek cümleler makalenin yazarı tarafından oluşturulmuş, Van ağızında benzer kullanımlarına sıklıkla rastlanabilecek cümlelerdir.

erimesi sonucu sözcükteki tek ünlü de Van ağzında yuvarlaklaşarak “çüt” şeklini almıştır. Derleme Sözlüğü’ne göre “çift” sözcüğü Van ağzı dışında Bolu, Kars, Bitlis, Mardin, Diyarbakır, Tunceli, Elazığ, Hatay, Urfa, Erzincan ve Malatya ağzlarında “çüt” şeklinde kullanılmaktadır. Sözcüğün Van ağzında tek başına kullanımı da bu şekildedir. “*Bi çüt çorabi çoğ gördi*” cümlesiyle bu kullanım örneklendirilebilir. Bu sözcükten oluşan tekrar grubu ise cümlede hem zarf hem de sıfat görevinde kullanılmaktadır. “*Her birinden çüt çüt alıp; çüt çüt çantalar, çüt çüt etekler...*” şeklinde bir cümleyle kullanımı örneklendirilebilir.

dem dem... zır zır... : Bu madde başında iki ikilemenin bulunmasının nedeni Van ağzında ikisinin bir deyim içinde kullanılmasıdır. Bu deyim “dem dem gelip zır zır gitmek” şeklinde “bir şeyin, bir hâlin; bir ara, zaman zaman aniden ortaya çıkıp sonra beklenmedik şekilde ve zamanda ortadan kaybolması ya da tam tersi bir duruma evrilmesi” anlamında kullanılır. Örneğin bir insanın bir anda sinirlenmesi, bir süre bu sinirli hâlin devam etmesi; sonrasında ise bu sinirliliğin aniden geçmesi ya da yerini anlamsız bir coşkuya, mutluluk hâline bırakması bu deyimle anlatılabilir. Bu deyimde geçen ilk ikilemeyi oluşturan “dem” sözcüğü Farsça kökenli olup “zaman, an” anlamını karşılamaktadır (Kantar, 2019). Van Gölü ve Çevresi Ağzları Sözlüğü’nde “zır” sözcüğü için de “kuşun çalınıp veya alındıktan sonra eski yerine döneni” anlamı verilmiştir (Sarica, 2006). Sözcük, bu anlam bağlamında deyimde kattığı “eski hâle dönme” anlamını kısmen de olsa karşılamaktadır. Fakat ikilemenin deyimde “başka bir hâle evrilme, tümüyle değişme” anlamları kattığı düşünülürse de o zaman ikilemeyi oluşturan “zır” sözcüğünün Derleme Sözlüğü’nde verilen “büsbütün, tümünden” anlamlarını karşıladığı da söylenebilir. Derleme Sözlüğü’ne göre sözcük, bu anlamlarıyla Bolu ve Niğde ağzlarında kullanılmakta; Van, Kars ve Kerkük ağzlarında ise “susuz, kıraç tarla” anlamlarını karşılamaktadır, bu kullanımın da ikilemenin verdiği anlamla bir ilgisi bulunmamaktadır. Van ağzında “*Güli mi ağılyı mi belli değil, buna da dem dem geli zır zır gidi*” şeklinde bir cümlede deyim kullanımı rastlanabilir.

ezim ezim: Van ağzında bu ikileme, “çok nazlanan, çitkırıldım, nazlanarak hava atan” insanlar için “ezil-” fiiliyle birlikte “ezim ezim ezil-” şeklinde kullanılır. Van ağzında “ezil-” fiili hem tek başına hem de bu ikilemeyle birlikte kullanıldığında, “çok nazlanmak; her tavır ve davranışta nazlı olmak” anlamını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra bu fiil, Van ağzında gerçek anlamıyla da kullanılmaktadır. İkilemeyi oluşturan sözcük, “ez-” fiiline /-m/ fiilden isim yapım ekininin getirilmesiyle yapılmış bir isimdir. “*Sizin gelin de ne az ezim ezim ezili, gören de diyecağ babasının evinde de hep bele nazlıydı, hiç iş yapmıydı*” şeklinde bir cümleyle ikilemenin Van ağzındaki kullanımı örneklendirilebilir. Aynı ifadenin (ezim ezim ezil-) Sivas yöresine ait “ezim ezim eziliyor yüreğim” adlı bir türküde geçtiği de görülmektedir⁴. Fakat bu türküde geçen “ezim ezim ezilmek” ifadesini oluşturan sözcükler gerçek anlamında kullanılmakta, Van ağzındaki anlamı karşılamamaktadır.

gêj gêj: Van ağzında “gêj”, “aptal, sersem” anlamlarıyla çok kullanılan bir sözcüktür, “deli” anlamında da kullanılmaktadır. Derleme Sözlüğü’nde “gej” sözcüğünün “beynin uyusuk hâli” anlamıyla sadece Bitlis ağzında görüldüğü belirtilmektedir. Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın (1978) Kürtçe-Türkçe Sözlük adlı çalışmasında ise “gêj” sözcüğü için “Başı dönen. Hem insanlar hem hayvanlar için kullanılır” açıklaması yer almaktadır. Bu anlamlandırmadan hareketle başı dönen insanın kısa süreliğine aptallaşıp sersemleştiği düşünülürse Van ağzında “gêj” sözcüğüyle sürekli bu hâlde yaşayan, aptal, sersem insanlar ve bu insanların aptalca davranışları kastedilmektedir. Bunun yanı sıra sözlükte “gêj”den türeyen “gêjbûn, gêji, gêjkırın” madde başlarına da yer verilmiştir. Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın sözlüğünde bu sözcük ve sözcükle ilgili madde başları da “gêj”in Kürtçe kökenli olduğunu göstermektedir. “Gêc ya da gij” şeklinde de telaffuzuna rastlanır. Sözcüğün tek başına “gêj” ya da “gêjo” şeklinde kullanımı çok yaygın olmakla birlikte aynen tekrarıyla ikileme hâlinde kullanımı da mevcuttur. “*Ne ele gêj gêj*”

⁴ https://tr.wikisource.org/wiki/Ezim_Ezim_Eziliyor_Y%C3%BCre%C4%9Fim
<https://www.youtube.com/watch?v=SqrTnx1OxUI>

bağışan? (niye öyle sersem sersem bakıyorsun?) ya da “gêj gêj gonusma” gibi cümlelerde zarf görevinde kullanılmaktadır.

heydi heydi: Standart konuşma dilinde kullanılan “haydi haydi” ikilemesinin Van ağzında aldığı biçimdir. İkilemeyi oluşturan “haydi” sözcüğünün kökeniyle ilgili Mustafa Toker (2011) “‘Haydi, Hadi, Hayda’ Kelimeleri Üzerine” adlı makalesinde ayrıntılı bilgi vermektedir. Toker (2011, s. 58) çalışmasında araştırmacıların sözcükle ilgili görüşlerini detaylı bir şekilde anlattıktan sonra şu şekilde özetlemektedir:

1. *Arapça heyte kelimesine dayanır: Keresteciyan, Eyuboğlu.*
2. *Hay yansima kelimesi ile di-/de-fiilinden ortaya çıkmıştır: Nişanyan, Efendioğlu.*
3. *Hay yansima kelimesiyle di/de edatlarından meydana gelmiştir: Jean Deny, Muharrem Ergin, Şemseddin Sami (Net değil).*
4. *Hay yansima kelimesiyle deiktik ve anlamı kuvvetlendirici-di ekinden oluşmuştur: Andreas Tietze.*
5. *Hayda- fiilinden ortaya çıkmıştır: Jean Deny, Ali Ulvi Elöve*

Çalışmanın sonunda Toker (2011, s. 66) “haydi” kelimesinin kökeni hakkında araştırmacılar arasında bir fikir birliği olmadığını ve kendi kanaati olarak da “haydi” kelimesinin, “hayda-” fiilinin ikinci teklik şahıs emir ifadesinden ortaya çıktığını; kelimenin Anadolu ağızları ile Tatar, Başkurt ve Karaçay-Malkar Türkçelerinde fiil gibi kullanılmasının da bu sebeple olduğunu ifade etmektedir. Türkçe Sözlük’te de belirtildiği gibi sözcüğün kökeninin Türkçe olduğu kanaatinin güçlü olduğu bu çalışmadan hareketle sözcükteki ünlü incilmesi, Leyla Karahan’ın (1996, s. 3) Doğu grubu ağızlarında alınma sözcüklerde görülen ünlü incilmesi durumuyla açıklanamaz. Ancak bu durum, Türkçe sözcüklerde inceltici etkiye sahip olan ünsüzlerden “y” sesinin sözcükte bulunmasıyla açıklanabilir. İkileme cümleye “kolaylıkla, rahatlıkla” ya da “olsa olsa, en çoğu, haydi” gibi anlamları katmakta ve zarf görevinde kullanılmaktadır. Van ağzında “Gavutun kilosu heydi heydi elli lira olsun” cümlesiyle “olsa olsa” anlamında kullanımı, “Bu iş aşışama heydi heydi biter” cümlesiyle de “kolaylıkla, rahatlıkla” anlamı örneklendirilebilir.

heyif heyif: Arapça’dan dilimize “hayif (hayf)” olarak geçen sözcüğün aynen tekrarıyla Van ağzında kullanılan şeklidir. Kanar (2012) sözlüğünde “hayif” sözcüğü için “1. baykuş, 2. zulüm, 3. keskin kenarlı taş ve 4. yazık, çok yazık, eyvahlar olsun” anlamlarını vermiştir. Güncel Türkçe Sözlük’te de “vah, heyhat, yazık” anlamlarında ünlem olarak kullanılan bir sözcük olduğu belirtilmiştir. Van ağzında da “tüh tüh, vah vah, yazık yazık” anlamlarıyla ünlem olarak kullanılır. Hayıflanma anlamı taşıyan cümlelerin başında ya da sonunda bu ünlemin söylemine sıkça rastlanır. İkilemeyi oluşturan “hayif” sözcüğünün ilk hecesindeki kalın ünlünün incilmesi durumunu, Leyla Karahan (1996, s. 3) Doğu Grubu Ağızları için şu şekilde açıklamaktadır: “Alınma kelimelerdeki kalın ünlülerin pek çoğu bu ağızlarda ince ünlüye döner... Ünlü incilmesi, genellikle gerileyici benzeşme yoluyla ortaya çıkar. Son hece veya hecelerde bulunan ince ünlü, diğer ünlüleri de incelterek kalınlık-incelik uyumuna sokar. Bazı ünlü incelmelerinde diş, diş eti, ön damak ünsüzlerinin etkili olduğu açıkça görülmektedir. Ancak her örneği bu şekilde izah etmek mümkün değildir.” “Heyif heyif! Bir tencere süti yere dökti” ve “Bütün parasını bu çar çaputa verip, heyif heyif!” cümleleriyle ikilemenin Van ağzındaki kullanımı örneklendirilebilir.

part part: Van ağzında “konuş-” fiiliyle birlikte “part part konuş-” şeklinde kullanılan bir ikilemedir. Aslında bu ikilemeyi oluşturan “part” sözcüğü, “patavatsız, düşünmeden konuşan” anlamıyla “part sözlü” ifadesinde sıfat olarak da kullanılmaktadır. Bu ikileme standart Türkçede “pat pat” şeklinde görülmekte ve cümleye “bir işin aniden, düşünmeden, birdenbire yapıldığı” anlamını katmaktadır. Van ağzında da aynı anlamı karşılayan bu yansıma tekrar grubunu “part part” şeklinde görmekteyiz (Özok, 2022, s. 1748). Bunun yanı sıra sözcüğün “pat” yerine “part” şeklinde kullanılması, Van ağzında /r/ sesiyle sözcükteki vurguyu, etkiyi arttırma düşüncesiyle açıklanabilir (Özok, 2022, s. 1748). İkilemenin “Adamla part part konuşdi, herkes utandı, kimse de bi şey demedi” şeklinde bir cümleyle Van ağzındaki kullanımı örneklendirilebilir.

pel pel: Van ağzında “boş boş, sersem sersem, aptal aptal” anlamlarında yaygın kullanılan bir ikilemedir. Derleme Sözlüğü’ne göre “aptal aptal, şaşkın, şaşkın, saf saf (bakış için)” anlamlarıyla Malatya, Yozgat, Niğde, Ankara, Niğde ve Adana ağızlarında da bu şekliyle kullanılmaktadır. Farsça Sözlük’te “topuk, ökçe, küçük çadır kazığı, çelik çomak oyunu” anlamlarını karşılayan “pel, pil” şeklinde bir madde başı bulunmaktadır (Kantar, 2019). Fakat bu sözcükle ağızlarda görülen “pel” sözcüğü arasında -gerek tek başına gerekse ikileme olarak kullanımında- bir anlam ilgisi kurulamamaktadır. Burak Telli (2018, s. 204) de çalışmasında bunu, Malatya ağzında görülen bir ikileme olarak vermektedir. İkilemenin Van ağzında daha çok “pel pel bak-” şeklinde kullanımına rastlanmaktadır. “*Pel pel bahma. Ge yardım et*” cümlesiyle de kullanımı örneklendirilebilir.

peren peren: “Parça parça, lime lime ya da darmadağın” anlamlarında kullanılan bir ikilemedir. Derleme Sözlüğü’ne göre “perem perem” şekliyle Isparta, Denizli, Manisa, Kütahya, Çorum, Ordu, Sivas gibi pek çok ağızda görülmektedir. “Peren peren” şekliyle de Van ağızı dışında Artvin, Maraş, Gaziantep, Hatay gibi birçok ağızda kullanılmaktadır. Tarama Sözlüğü’nde Şeyh Galip’ten alınan bir beyitte ise “peren peren” şekliyle kullanımına rastlanmaktadır: “*O maha hâlet-i diğer verir perişanlık/ Hemîşe ahter-i hali peren peren yaraşur.*” Farsça-Türkçe Sözlük’te “peren” için “Süreyya yıldızı, Pervin, Ülker” anlamları verilmektedir (Kantar, 2019). Sözcüğün ilk bakışta ikilemede verilen anlamla bir ilgisi gözükmemektedir. Ama “peren”in yani “Ülker”in ‘dağınık’ bir yıldız kümesinin adı olduğu düşünüldüğünde ikilemede kastedilen anlamla bir bağ kurulabilir. Van ağzında ikilemenin “*Açarken çoh nişasta atıp, yufğalar peren peren oldi*” cümlesinde “parça parça” anlamında kullanımını “*Anaları öldühdan sonra peren peren oldilar*” cümlesinde de “darmadağın” anlamında kullanımını örneklendirebiliriz.

tikân tikân: “Diken diken” ikilemesinin Van ağzında aldığı şekildir. Bu ikilemeyi oluşturan sözcükte Eski Türkçe’deki gibi Van ağzında sözcük başı /t/ sesinin korunduğu görülmekte ve sözcüğün ikinci ünlüsünün /e/ yerine ince /a/ şeklinde söylendiği bilinmektedir. Clauson’un (1972) sözlüğünde “tiken” şeklinde madde başı verilen sözcük için “yapısı tikge:n, fiilden türetilmiş” açıklaması yapılmıştır. “*Ele gorhtum, tüylerim tikân tikân oldi*” cümlesiyle bu ikilemenin kullanımı örneklendirilebilir.

udum udum: “Yudum yudum” ikilemesinin Van ağzında aldığı şekildir. İkilemeyi oluşturan sözcük “yut-” fiilinden türemiş bir isimdir. Dîvânü Lugâtî’t-Türk’te “yut-” fiili “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde yutmak” şeklinde açıklanmıştır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 990). Van ağzında “yudum” sözcüğünün ön sesinde yaşanan ünsüz kaybı böyle bir ifadeyi ortaya çıkarmıştır. Leyla Karahan (1996, s. 31) ön sesteki “y” sesinin düşmesini şöyle izah etmektedir: “ y ünsüzü, akıcı ve yarı ünlü olma özelliğinden dolayı ağızlarda kolay eriyip düşebilen bir sestir. Bu ünsüz, Doğu Grubu ağızlarında ilk hecesinde dar ünlü bulunan belirli bazı kelimelerin başında düzenli olarak düşmüştür.” Standart Türkçede var olan bu ikilemenin Van ağzında aldığı bu şekil, onu yerel ifadeye özgü bir hâle getirmiştir. İkilemenin “*Bu çayı udum udum iç, biraz boğazın yumuşasın*” cümlesindekine benzer kullanımına Van ağzında sıkça rastlanmaktadır.

2. Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerden kurulan ikilemeler

alav ataş: Van ağzında “alev” ve “ateş” iki yakın anlamlı sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan, “çok fena, çok yaramaz (çocuklar için), baş edilmez, laf dinlemez” anlamlarında daha çok zarf ve isim görevinde kullanılan bir ikilemedir. Farsça kökenli olan “âteş” sözcüğü Türkçeye “ateş” olarak geçmiştir. Türkçe kökenli “alev” sözcüğünün morfolojik tahlilini ise Fatma Özkan (2003, s. 161) şu şekilde açıklamaktadır: “*ya- fiilinden -l+ ile isim, -va- ile isimden fiil ve -gu+ ile de tekrar isim yapılmıştır. *ya-l+a-gu > *yalawu > *yalavu > *yalau > *yalav > alav > alev. Burada *yalagu/yalangu* kelimesinde yer alan -agu/-egü ses grubunun Kuzey Türk lehçelerinde -agu/-egü > av/-ev şeklinde gelişme gösterdiğinin pek çok örneği bulunmaktadır... Alev kelimesi *yalagu/yalangu*’dan fonetik değişime uğrayarak bugünkü hâline gelirken, önemli bir değişim de kelime başında olmuştur: Kelime başındaki y- düşmüştür. Söz

başındaki y-'nin düşmesiyle ilgili Türkçede sayısız örnek bulunmaktadır." İkilemenin "Oğli alav ataş olup canına yapışıp zavallı gâdının" cümlesiyle zarf görevinde kullanımı, "*Çocuğu uç kişi zapt edemedi, evi perişan etti, çocuğ değil alav ataş*" cümlesiyle de isim görevinde kullanımı örneklendirilebilir.

bel buhun: Derleme Sözlüğü'ne göre "bıkın" Van dışında başka bölge ağızlarında "sırt, omurga, bel" anlamlarında ve genellikle de "bel" sözcüğü ile birlikte kullanılan bir sözcüktür. Clauson'un (1972) sözlüğünde "bel" sözcüğü, madde başı olarak verilmiş ve "'bel', bazı anlam uzantılarıyla 'dağ geçidi'" şeklinde açıklanmıştır. Dîvânu Lugâti't-Türk'te "bıkın" için "böğür" anlamı verilmiştir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 585). Tarama Sözlüğü'nde de bu anlamı bulunmaktadır. Clauson'un (1972) sözlüğünde "bıkın" şeklinde madde başı olarak verilen sözcük, "bir insanın ya da hayvanın kalçası veya yan tarafı" şeklinde açıklanmıştır. Derleme Sözlüğü'ne göre sözcük, bölgelerde "bıkın, bikin, bukun ya da buhun" biçimleriyle ifadelerde kullanılmaktadır. Yakın anlamlı bel ve bıkın sözcüklerinin bir araya gelmesiyle de Van ağızında "bel buhun" ikilemesi oluşmuştur. Bu ikileme sadece Van ağızında değil Derleme Sözlüğü'ne göre Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep ağızlarında da genellikle "beli buhunu kırılmak" biçiminde görülmektedir. "*Yorganları tek başıma odaya götürdüm, belim buhunum gırıldı*" cümlesinde ikilemenin Van ağızındaki kullanımı görülmektedir.

çar çaput: "Gereksiz, bir işe yaramayan eskimiş bez parçaları" anlamında isim ve zarf görevinde kullanılan bir ikilemedir. Bunun yanı sıra Van ağızında "beğenilmeyen, gereksiz görülen kıyafet ve kumaş parçaları" için de kullanılır. İkilemeyi oluşturan sözcüklerden "çar", Tarama Sözlüğü'nde "başörtüsü, çarşaf"; Derleme Sözlüğü'nde de Erzurum, Kırşehir ağızlarında "başörtüsü ya da yazma, tülbent gibi başörtülerinin genel adı" anlamlarıyla yer almaktadır. Etimoloji Sözlüğünde de "car" şeklinde yer alan sözcüğün, "kadınların boydan boya örtündükleri çarşaf" anlamıyla Anadolu'nun birçok yerinde "zar" olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Güncel Türkçe Sözlük'te "çaput" şeklinde geçen sözcük, Dîvânu Lugâti't-Türk'te "çapğut" şeklinde bulunmakta ve bu sözcüğe, Besim Atalay'ın (2013, c. IV, s. 135) hazırladığı Divanü Lûgat-it Türk'te "çaput, şilte" anlamı verilirken Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyad Akkoyunlu'nun (2015, s. 615) hazırladığı Dîvânu Lugâti't-Türk'te "kıtık" karşılığı verilmektedir. Güncel Türkçe Sözlük'te "kıtık" sözcüğü, "minder, yastık vb.ni doldurmak için kullanılan ve bazen de sıvanın içine katılan keten ve kendir lifleri" şeklinde açıklanmıştır. Clauson'un (1972) sözlüğünde de "çapğut" şeklinde geçen sözcük için madde başında "türetilmiş" sözcük kodu soru işaretiyle verilmiştir. Türemiş bir sözcük olup olmadığının belirsizliği bu şekilde ifade edilen sözcüğün açıklamasında "belki çapfiilinden türetilmiş, fakat anlamsal bağlantı uzaktır" ifadesi yer almaktadır. "Eskimiş bez parçası, paçavra" anlamındaki *çaput* sözcüğü ile "başörtüsü, siyah üstlük, çarşaf" anlamlarında kullanılan *çar* sözcüğünün, "örtü, kumaş, bez" ortak ve yakın anlamları çerçevesinde bir araya gelmesiyle bu ikileme oluşmuştur. "*Bu elbiselere dünyanın parasını verip, çar çaputtan başka bi şey değil*" veya "*Eski nevresimleri kesip toz bezi yapıp, ortalı çar çaputtan geçilmiyi*" cümleleriyle ikilemenin Van ağızındaki kullanımı örneklendirilebilir.

çat cıngır: Bu ikileme aslında "çar çaput" ikilemesiyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Derleme Sözlüğü'ne göre "çat" Van ve Bitlis ağızlarında "eski bez parçası" anlamında kullanılan bir sözcüktür. "Bütün bir kumaşın, eski bir örtünün, bir nevresimin veya çarşafın yırtılması Van ağızındaki ifadeyle cırılması sonucunda ortaya çıkan parçalar "çat" sözcüğüyle ifade edilir. Bazen başkaları tarafından değersiz görülen, beğenilmeyen giysiler de *çat* sözcüğüyle karşılanmaktadır" (Özok, 2022, s. 1741). Derleme Sözlüğü'ne göre "cıngır" da yine Erciş-Van ve Ahlat-Bitlis bölgelerinde "eski bez parçası, paçavra" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. Bu iki sözcüğün bir araya gelmesiyle de Van ağızında kullanılan "çat cıngır" ikilemesi oluşmuştur. Kızının aldığı kıyafetleri beğenmeyen ve kalitesiz bulan bir anne "*Bütün parasını bu çat cıngıra/cingire verip, héç biri de bi şeye benzemiyi*" şeklinde bir cümleyle duygularını ifade edebilir.

çorma çocuğ: Van ağzında “çoluk çocuk” anlamını karşılayan bir ikilemedir. Güncel Türkçe Sözlük’te “çoluk çocuk” için “çocuklarla birlikte aile topluluğu, oğul uşak” anlamı verilmiştir. Van ağzında “çoluğ çocuğ” ikilemesinin yanında “çorma çocuğ” da sıkça kullanılmaktadır. Van Gölü Çevresi Ağzları Sözlüğü’nde de madde başı olarak verilmiştir (Sarıca, 2006). İkilemenin ilk sözcüğü “çorma” için Derleme Sözlüğü’nde “bataklık yer” anlamı verilerek sözcüğün Balıkesir, Trabzon ve Gümüşhane ağzlarında görüldüğü belirtilmektedir. Fakat bu anlamın, ikilemenin verdiği anlamla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Derleme Sözlüğü’nde geçen ve bazı bölgelerde kullanılan “çorma”nın, Moğolca-Türkçe Sözlük’te (Lessing, 2003) “tuzlu, az tuzlu bataklık, kurak yer” anlamında kullanılan “şor” sözcüğünden gelebilme ihtimali de söz konusudur. Bunun yanı sıra Andreas Tietze’nin (2016) “Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati”nde “çor çocuk” şeklinde bir madde başı bulunmakta ve madde başı için “çoluk çocuk” anlamı verilmekte; devamında “reduplication (ikileme) ve /r/ tezat ünsüzü ile yapılan allitération’lu çift söz, bu ifade tipi için b. cer cihaz ...” açıklaması yapılmaktadır. Tietze’nin bu açıklaması, “çorma” sözcüğünün etimolojisi açısından önemli bir yaklaşımdır. Tietze’nin açıklamada özellikle bu ifade tipini “cer cihaz” sözcük grubuyla örneklemesi ve bu sözcük grubunu ikileme olarak değerlendirmesi, ikilemedeki “çorma”nın “çor”un Van ağzında aldığı şekil olarak yorumlanabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu değerlendirmenin haricinde de sözcüğün kökeniyle ilgili net bir şey söylemek pek mümkün değildir. Van ağzında “Çorma çocuğ toplanıp size geldiler” şeklinde bir cümlede ikilemenin kullanımı örnekendirilebilir.

endek dōndek: Van Gölü Çevresi Ağzları Sözlüğü’nde madde başı olarak bulunan bu ikileme için “dōnek, sözünde durmayan” anlamı verilmiştir (Sarıca, 2006). İkilemeyi oluşturan “endek” sözcüğü de “sözünden dönen, cayan, iradesiz” anlamıyla karşılanmıştır. Derleme Sözlüğü’nde de ikileme ve sözcük için aynı anlam verilmekte, ikileme hâlinde sadece Van ağzında kullanıldığı, “endek”in de “sözünden dönen, cayan, iradesiz” anlamıyla Van ve Kars ağzlarında görüldüğü belirtilmektedir. Clauson’un (1972) sözlüğünde “endek” ve “endik” şeklinde iki madde başı bulunmaktadır. “Endek” için “düz bir çatı, düz bir yüzey” anlamı, “endik” için de “basit fikirli, aptal” anlamları verilmiştir. Aynı sözcükler, Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Clauson’un sözlüğündekine yakın “endek”, ‘satih’; “endik”, ‘ebleh, aptal’ anlamlarıyla yer almıştır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 639). Sözlüklerde “endek” için verilen anlamlar ile ikilemenin verdiği anlam şu noktada birbirini tamamlayabilir: “Düz, doğru, satih” anlamlarıyla “endek”, “dōndek” sözcüğüyle bir araya gelerek “doğru mu sözünden dönen dōnek mi” anlamını veren “endek dōndek” ikilemesi ortaya çıkmıştır, denilebilir. Fakat bu şekilde de zorlama bir anlam ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak Derleme Sözlüğü’nde “endek” için verilen anlamı esas alarak bu ikilemenin yakın anlamlı sözcüklerden oluştuğunu söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. İkilemeyi oluşturan ikinci sözcük “dōndek” de bugün kullandığımız “dōnek” sözcüğünün Van ağzında aldığı şekildir. Hatta “dōn- (tōn-)” fiiline Eski Türkçe’de fiilden isim yapım eki olan /-gAk/ ekinin gelmesiyle oluşan “tōngek” adının Batı Türkçesi’nde sözcük başı t->d- ses değişimiyle “dōngek” hâlini aldığı ama ek başındaki -g- sesinin düşmeyip sözcüğün yerel ağızda kullanıldığı tekrar grubunda diğer sözcüğe uyum sağlayarak “dōndek”e dönüştüğünü söylemek mümkündür. İkilemenin kullanımı “Etraf endek dōndek insanlarla doli, insan kime inanacağını şaşırı” cümlesiyle örnekendirilebilir.

epi topi: Güncel Türkçe Sözlük’te Farsça kökenli olduğu belirtilen “hep (heb)” ile Türkçe “top” sözcüklerinden oluşan bir ikilemedir. Güncel Türkçe Sözlük’te “hepsi, tamamı” anlamını karşılayan “hepi topu” ikilemesinin Van ağzında aldığı şekildir. İkilemeyi oluşturan iki sözcük de üçüncü tekil şahıs iyelik ekini almıştır. İkilemeyi oluşturan sözcüklerden birincisinin, konuşma sırasında başındaki sesi yitirmesi; ikincisinin de son sesinde yuvarlak ünlünün düzleşmesiyle böyle bir ifade ortaya çıkmıştır. Güncel Türkçe Sözlük’te bulunmasına rağmen bu ikilemenin çalışmada verilme amacı da ikilemeyi oluşturan ilk sözcüğün ilk sesini yitirerek Van ağzında kullanılmasıdır. Derleme Sözlüğü’ne göre “hep” sözcüğü, “ep” şekliyle sadece Doğu Trakya ağzlarında görülmektedir. “Epi topi bir saat bekleyecağdın, sıra sana gelecağdı” cümlesiyle ikilemenin Van ağzındaki kullanımı örnekendirilebilir.

ev barh: Eski Türkçe döneminden günümüze kadar kullanılagelen bir ikilemedir. Van ağzında da çok sık kullanılmaktadır. Orhon Yazıtları'ndan Bilge Kağan Yazıtı'nda "ebig barkıg" ve "ebin barkin" şeklinde geçen ikilemeye daha sonraki dönem metinlerinde de rastlanmaktadır (Tekin, 2014, s. 62). Uygur dönemi metinlerinde "ev bark" şeklini almış (Eraslan, 2012, s. 456) ve Türkiye Türkçesinde kullanımı da bu şekilde devam etmiştir. Güncel Türkçe Sözlük'te bulunmasına rağmen bu ikilemenin çalışmada verilme amacı, karşıladığı gerçek anlamın ve tek başına kullanımının dışında Van ağzında belirli durumlarda (minnet, teşekkür, beddua, sitem gibi) söylenen kalıplaşmış ifadelerde yer almasıdır. Van ağzında misafir olarak gidilen evde ağırlamasından memnun olunan ev sahibine "Eviz barhız şen olsun" cümlesiyle misafirin teşekkürü, minneti ifade edilir ve bu ifade çok kullanılır. Ayrıca "Evin barhın yihılsın" cümlesi de beddua şeklinde, bir de bu cümlenin olumsuzu başka bir cümleden önce söylenerek ikinci cümledeki durumu "karşı taraftan beklememek, ummamak, muhataba sitem etme" anlamında kullanılır. "Evin barhın yihılmasın, sabahtan evde merahdan öldü, senin umrun değil" şeklinde kullanımına da çok fazla rastlanır.

ğab gışı: Van ağzında mutfak eşyalarının genel adı gibi kullanılan bir ikilemedir. "Kap" ve "kaşık" sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Eski Türkçeden beri kullanılagelen -ki Eski Türkçe'de var olan bir sözcük olduğu Clauson'un (1972) sözlüğünde "kab" maddesinde belirtilmektedir- "kab/kap" sözcüğü, Derleme Sözlüğü'ne göre Van ağzının yanı sıra Erzurum, Samsun, Ordu, Kırşehir ağızlarında da "ğab" şeklinde söylenmektedir. "Kaşık" sözcüğü de Eski Türkçe metinlerde "kaşuk" şeklinde karşılaştığımız ve o zamandan bugüne kullanılan bir sözcüktür. Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ön seslerinde meydana gelen ses değişikliği için Leyla Karahan (1996, s. 77) "Van ağzında kelime başında "k->ğ" değişmesi yaygındır" ifadesini kullanır. Günlük konuşma dilinde bir Vanlının sıklıkla kullandığı bir ikilemedir. "Musluğun başı gab gışıdan geçilmiyi, bir kimse elini vurmüyüp" şeklinde bir sitem cümlesini her ev hanımından duymak mümkündür.

gada bela: İkileme, Arapçadan dilimize girmiş, yakın anlamlı "kaza" ve "bela" sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Derleme Sözlüğü'ne göre "kaza" sözcüğü, "bela" anlamıyla "gada" şeklinde Van ağzının yanında Erzurum, Kars, Yozgat ve Kayseri ağızlarında da kullanılmaktadır. Sözcüğün bu ağızlarda "gada" şeklinde telaffuz edilmesinin nedeni, Arapçada sözcüğün ض (dâd) harfiyle yazılması denilebilir. Bu harfin telaffuzu Arapçada da karışıklığa sebep olmakla birlikte oldukça da zordur. Türkçeye Arapça ve Farsçadan geçen bazı sözcüklerde bulunan dâd harfi bazen /d/ bazen de /z/ şeklinde telaffuz edilmiştir. Bazı bölge ağızlarında da *kaza* sözcüğü /d/ ile telaffuz edilerek *gada* şeklini almıştır. Van'da genellikle annelerin çocukları için söyledikleri "Gadan belan bana gele./Gadan belan benim boynuma" gibi cümlelerde ikilemenin kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Van'da günlük konuşma dilinin yanı sıra bu ikileme, nazardan korunmak için yakılıp dumanı koklanan üzerlikle ilgili şu tekerlemede de geçmektedir:

Üzerliksen hevasan
Her derde sen devasan
Üzerlik olan yerde
Gada belâ savasan

Tekerlemenin Van ağzında son dönemlerde söylenme biçimi bu şekilde iken bir iki kelime farkla aynı tekerleme Van Kütüğü'nde şu şekilde geçmektedir:

Üzerliksen savasan
Hezen derde devasan
Üzerlik olan yerde
Gadayı belâyı savasan (1993, s. 416)

ğam gesevet/gesevet: Arapça'dan dilimize giren "ğam" ve "kasavet" sözcüklerinden oluşan bir ikilemedir. Kanar (2012) "ğamm" sözcüğü için "gam, keder" anlamlarını verirken Devellioğlu (2004) "keder, tasa, kaygı, dert" anlamlarını vermiştir. "Kasâvet" sözcüğü için de Kanar (2012) "sert olmak, katıllık, katı yürekli olmak", Devellioğlu ise (2004) "1. sertlik, katılık 2. gam, keder, tasa" anlamlarını vermiştir. "Derleme Sözlüğü'ne göre bu ikileme "gam kasavet" biçimiyle Uşak ili ağızlarında da görülmektedir. Leyla Karahan'ın (1996, s. 3) belirttiği gibi alınma sözcüklerin ilk hecesindeki ünlünün Doğu grubu ağızlarında gerileyici benzeşme şeklinde incelenmesi (kasavet>gesevet), bu ikilemenin ikinci sözcüğünde de görülmektedir. Van ağızında sıklıkla kullanılan bu ikileme, "*Hava üç gündür ğapalı, içimi gam gesevet bastı*" şeklinde bir cümlede örneklendirilebilir.

ğapi paca: "Evin önü, kapının önü, civarı" anlamlarında kullanılan ikileme, "kapı" ve Farsça kökenli "baca" sözcüklerinden oluşmaktadır. Kanar (2019) "bâce" için "küçük kapı, gişe", "bâceng" madde başında da "küçük pencere" anlamını vermiştir. Devellioğlu'nun (2004) sözlüğünde ise "bâce" madde başı bulunmazken, "bâceng" için "1. küçük pencere, tepe penceresi, 2. baca" anlamları verilmiştir. Eski Türkçe'de "kapıg, kapağ, kapag" şeklinde bulunan, Orhun Yazıtları'nda "kapıg" şeklinde geçmektedir (Tekin, 2014, s. 147). Divânu Lügâti't-Türk'te ise "kapuğ" madde başı olarak verilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 684). Batı Türkçesi'nde son sesi yitirerek "kapı" şeklini almıştır. Ağızlarda karşılaşılan ses değişimi de sözcüğün bu şekli üzerinde meydana gelen değişikliklerdir. Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ön seslerinde Van ağızında yaygın görülen sözcük başı "k->ğ" değişimi meydana gelmiştir. Leyla Karahan (1996, s. 77) "Van ağızında kelime başında "k->ğ" değişmesi yaygındır" ifadesini kullanırken bu ses değişikliğini "ğapi" sözcüğüyle örneklendirmektedir. İkilemenin kullanımı "*Sabah erken ğağ, ğapi pacayı bi süpürâğ*" şeklinde bir cümlede örneklendirilebilir.

ğaş ğabağ: "Kaş" ve "kabak" sözcüklerinden oluşan bu ikileme "yüz, surat" anlamında kullanılmaktadır. İkilemeyi oluşturan bu sözcükler Van ağızında "ğaş" ve "ğabağ" şeklini almakta; Derleme Sözlüğü'ne göre "ğabağ" sözcüğü, "ön" anlamıyla Van ağızı dışında İğdir ve Kars ağızlarında da görülmektedir. Clauson'un (1972) sözlüğünde "ka:ş" için "tam anlamıyla 'kaş' dolayısıyla metafor bir şeyin kenarı veya yanı" anlamı verilmiştir. İkilemeye kattığı anlam dolayısıyla ikinci sözcük "kabak" için sözlükte "kapak" madde başında "*kap- fiilinden türetilmiş; "bir şey örten/kapsayan veya kapatan, genellikle 'kapak veya başka bir kapak' ve 'göz kapağı' için kullanılır" açıklaması yapılmıştır (Clauson, 1972). Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ön seslerinde Van ağızında yaygın görülen sözcük başı "k->ğ" değişimi ile ikinci sözcüğün sonunda Van ağızında sıklıkla görülen "-k->ğ" değişimi meydana gelmiştir. Van ağızında bu ikilemeyle kurulmuş "ğaş ğabağ tøk-" deyimini bulunmaktadır. Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü'nde bu deyim anlamı "yüzünü asmak" olarak verilmiştir (Sarıca, 2006). İkilemenin geçtiği deyim, "*Ele hemen ğaş ğabağın tøkme. Beki sınavı geçtin, ne bilisen? (Öyle hemen yüzünü asma. Belki sınavı geçtin, ne biliyorsun?)*" şeklinde bir cümlede kullanılabilir.

ğol ğemet: Türkçe "kol" ve Arapça "kâmet" sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir ikilemedir. İkilemenin ilk sözcüğü olan "kol", Eski Türkçe'den Türkiye Türkçesi'ne kadar anlam ve biçim özelliklerini koruyarak gelmiştir. Kanar'ın (2012) "boy, boy bos; uzunluk" anlamlarını verdiği "kâmet" sözcüğü, Van ağızında "güç, takat" anlamlarında kullanılmaktadır. Van ağızında bu ikileme kullanılırken ikilemeyi oluşturan sözcüklerin her ikisi de iyelik eki alır. Örnek verilecek olursa bu ikilemenin en çok kullanıldığı ifade "... ğolum ğemetim ğırdı (gücüm, takatim bitti; dayanamayacak hâle geldim)" şeklindedir. Bunun yanı sıra ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ön seslerinde Van ağızında yaygın görülen sözcük başı "k->ğ" değişimi meydana gelmiştir. Leyla Karahan'ın (1996, s. 3) belirttiği gibi alınma sözcüklerin ilk hecesindeki ünlünün Doğu grubu ağızlarında gerileyici benzeşme şeklinde incelenmesi (kâmet>ğemet), bu ikilemenin ikinci sözcüğünde de görülmektedir. "*Oğli başka ülkeye çalışmağa gidince ğadının ğoli ğemeti ğırdı*" şeklinde bir cümleyle ikilemenin Van ağızındaki kullanımını örneklendirebiliriz.

ğol gıç: “Kol” ve “kıç” sözcüklerinden oluşan bu ikileme “ğol gıç” ikilemesinde olduğu gibi genellikle “kırıl-” fiiliyle birlikte kullanılmakta ve her iki sözcük de iyelik eki almaktadır. İkilemenin ilk sözcüğü olan “kol”, Eski Türkçe’den Türkiye Türkçesi’ne kadar anlam ve biçim özelliklerini koruyarak gelmiştir. “Kıç” sözcüğü için TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, popo...” anlamları verilmiştir. Derleme Sözlüğü’nde ise Van ağızıyla birlikte Gaziantep, Malatya, Yozgat ve Kayseri ağızlarında bu sözcüğün “bacak” anlamında da kullanıldığı belirtilmektedir. Eski Türkçe kaynaklarda ve Dîvânu Lugâti’t-Türk’te bulunmayan bu sözcük için TDK’nin Etimoloji Sözlüğü’nde şu açıklama yer almaktadır:

“1. ‘kuyruk sokumu bölgesi’, 2. yerel ‘bacak, ayak’ Yerel ağızlarda gıç olarak da geçer. ~ Az gıç ‘bacak’. -Çuv xıs ‘art, arka’. Eski kaynaklarda kıç biçimi kullanılır. Orta Kıpçakçada kıç ‘bacak’ olarak geçer. Kökenini bilmiyoruz. Perm dillerinden alındığı yolundaki sav çürüktür.”

Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ön seslerinde Van ağızında yaygın görülen sözcük başı “k->ğ” değişimi meydana gelmiştir. Van ağızında bu ikileme genellikle “ğolı gıçı gırıl-” şeklinde söylenirken sözcüğün her iki anlamının da kastedildiği söylenebilir. “*Diyesen ğolı gıçı gırılıp bu eve bi süpürge vurmıyıp*” ya da beddua olarak “*Boyni altında ğalsın, ğolı gıçı gırılısın*” şeklindeki cümlelerde ikilemenin Van ağızındaki kullanımı örneklendirilebilir.

henşer menşer: Van ağızında “mahşeri kalabalık, çok karışık ortam” anlamında kullanılan bir ikilemedir. Derleme Sözlüğü’nde bu ikilemenin, “dağıtmak, alt üst etmek” anlamıyla “enşer menşer” şeklinde geçtiği belirtilmektedir. Yine Derleme Sözlüğü’ne göre “menşer” sözcüğü Gümüşhane ağızında “mahşer” anlamında kullanılmaktadır. İkilemeyi oluşturan her iki sözcük de Arapça kökenli olup “henşer”, anlamı “ölüyü diriltme” olan “inşar” sözcüğünün Van ağızında aldığı şekildir. Aslında yukarıda belirtildiği gibi bu sözcük diğer ağızlarda “enşer” şeklini almış sonrasında Van ağızında “enşer” başına bir /h/ sesi eklenerek “henşer” olmuştur. Arapça kökenli “menşer”in sözlük anlamı ise “neşredilen, dağıtılan yer”dir. Bu sözcüklerin birleşmesiyle oluşan tekrar grubu da bu bağlamda “ölülerin dirilip dağıldığı, kalabalık yer” anlamını karşılamaktadır. “*Arefe ğünü Cumhuriyet Caddesi henşer menşer yeri yidi. Adım atacağ yer yoğdı*” cümlesiyle ikilemenin Van ağızındaki kullanımı örneklendirilebilir.

hır heşek: Van ağızında “evde bulunan gereksiz, faydasız, bir işe yaramayan, döküntü eşyalar” anlamında kullanılan bir ikilemedir. Aynı anlamıyla Elazığ ağızında da kullanıldığı Ferdi Güzel’in (2016, s. 26) “Şahsuvar (Elazığ) Ağızından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar-2” adlı makalesinde hem de elazigfirat.com internet sayfasında “Şehirlerin yerel sözcükleri haritasında Elazığ hangi sözcükle yer aldı?” başlıklı haberde belirtilmektedir. Haberde şöyle bir ifade kullanılmaktadır: “*Sosyal medyada şehirlerin yerel sözcükleri haritası yayımlandı. Haritada şehirlere özgü yerel sözcüklere yer verildi. Elazığ ise ‘hırheşek’ sözcüğü ile öne çıktı.*” Sosyal medyada yayımlanan bu haritanın bölgelerin dil verileri incelenip, değerlendirilerek oluşturulduğu kanısı bulunmamakla birlikte buradan “hırheşek” ifadesinin Elazığ ağızında da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. İkilemeyi oluşturan sözcüklerden “hır” sözcüğünün kökeni ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşamamakla birlikte Farsça Sözlük’te “döküntü, öteberi, ıvır zıvır” anlamında “hırt u pırt” şeklinde bir sözcük grubu madde başı olarak yer almaktadır (Kanar, 2019). Buradan hareketle “hır heşek”teki “hır” sözcüğünün bu Farsça ifadedeki “hırt” olabileceği düşünülebilir. İkilemenin ikinci sözcüğü “heşek” içinse Derleme Sözlüğü’nde “bez dokurken dokuma arasına geçirilen iki kat bükülmüş kalın ip” ile “hayvan sürüsü” anlamları verilmiş ve sözcüğün bu anlamlarıyla Malatya ağızında görüldüğü belirtilmiştir. Van ağızında “*Ne görse ali, ev hır heşekten geçilmiy*” ya da “*Ev değil hır heşek dükkâni!*” şeklinde cümlelerde ikilemenin kullanımı örneklendirilebilir.

hort (hırt) heşil: Van ağızında daha çok “hort heşil” şeklinde söylene de “hırt heşil” şeklinde söylenme biçimlerine de rastlanmaktadır. Farsça Sözlük’te “hord” sözcüğü için iki ayrı madde başı

altında “küçük, ufak” ve “lâyık, yaraşır, uygun, yakışık alır” anlamları verilirken benzer seslere sahip “herd” sözcüğü için de “çamur” anlamı verilmektedir (Kanar, 2019). Bu sözcüklerin anlamlarıyla “hort” sözcüğünün ikilemeye kattığı anlamın yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda sözcüğün kökeninin bu iki sözcükten biri olduğunu söylemek mümkündür. İkilemeyi oluşturan ikinci sözcük Tarama Sözlüğü’nde “haşıl” için “dokumacılıkta kullanılan unlu veya çirişli sıvı” anlamı verilmiştir. Derleme Sözlüğü’nde de bu sözcüğün “buğday, mısır ya da darı unundan yapılan bir çeşit yemek” anlamıyla Van dâhil Denizli, Amasya, Gümüşhane, Rize, Artvin, Erzurum ve Erzincan ağızlarında kullanıldığı, başka bölgelerde de yine bu anlama yakın genel olarak “bir un çeşidinden yapılan sulu, lapa veya bulamaç benzeri yemek” anlamlarını karşılayan bir sözcük olduğu belirtilmektedir. Hasan Eren’in (1999) “Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü” adlı çalışmasında “haşıl” maddesi, Derleme Sözlüğü’nde verilen anlamlarla açıklandıktan sonra sözcüğün Ermenice kökenli olduğuna dair şu açıklamaya yer verilir: “< *Erm xaşil 'su ve unun kaynatılmasıyla yapılan ve sertleştirmek için yamın batırıldığı macun'; 'Aziz Sargis bayramında pişirilen, p'oxind, kavrulmuş buğday unu, sirke ve sudan yapılan bir yemek'.*” Sözcükteki ünlüler “ş” sesinin etkisiyle incelenerek Van ağzında “heşil” şeklini almıştır. Bu ikilemenin, “Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü”nde “hırt heşil ol-” şeklinde “ol-” fiiliyle birlikte “ezilmek, enkaz hâline gelmek” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Sarica, 2006). Van’da bu ikileme genellikle çok pişirilip lapalaşan, malzemelerinin birbirinden ayırt edilemediği yemeklerin durumunu anlatmak için kullanılır. İkilemenin “*Sulu köfteyi çoğ pişirdin. Köfteler heppi dağılıp, hort heşil olup*” şeklinde bir ifade içinde kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

yan yerve: Van ağzında “etraf, çevre, her taraf” anlamında kullanılan bir ikilemedir. İkilemenin ilk sözcüğü “yan” için Clauson’un (1972) sözlüğünde “ya:n” madde başında “aslında anatomik bir terim olan 'kalça'; dolayısıyla daha genel olarak vücudun 'yan tarafı' veya diğer bağlamlarda, durumlarda (yan, taraf)” açıklaması yapılmıştır. Dîvânü Lugâti’t-Türk’te de “yân” madde başında “kalça kemiklerinin başları, kalça kemiği” açıklaması verilmiştir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s. 948). İkilemeyi oluşturan “yerve” sözcüğüne kaynaklarda rastlanılmamıştır. Kaynaklarda bulunmamasının nedeni belki de sözcüğün Van ağzında ses değişikliğine uğramasıdır. Derleme Sözlüğü’nde ses olarak bu sözcüğe benzeyen “yelve” sözcüğü bulunmaktadır. Sözlüğe göre bazı yörelerde bu sözcük “boz renkli, uzun gagalı, çulluğa benzer bir kuş” için kullanılmaktadır ki bunun da ikilemenin verdiği anlamla bir ilgisi bulunmamaktadır. Yine Derleme Sözlüğü’nde Denizli Çal’da “tek katlı ev, kulübe” anlamında “yerev” sözcüğünün kullanıldığı belirtilmektedir. Bu sözcüğün karşıladığı anlam; bir mekân, yer belirtmesi açısından ikilemenin karşıladığı anlama daha yakındır. İkilemenin Van ağzındaki kullanımı “Dün evi temizledim, sabaha geder yanım yervem ağridi” ya da “*Küpesi gaybolup, yan yerveye bahdım, bulamadım*” cümleleriyle örneklendirilebilir.

3. Sonuç

Bu çalışmada iki başlık altında ele alınıp değerlendirilen ikilemelerin çoğu, giriş bölümünde belirtildiği gibi yazı dilinde olmayıp şekil ve anlam özellikleri bakımından daha çok konuşma dilinde var olan, Van ağzına özgü sözcük gruplarıdır. Aynı sözcüğün tekrarından oluşan ikilemelerle birlikte eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarıyla oluşan ikilemeler şeklinde iki ayrı başlık altında sınıflandırdığımız bu tekrar grupları, Van ağzında günlük hayatta sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışmada aynı sözcüğün tekrarından oluşan 13, eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarıyla oluşan 19 ikileme ele alınmış ayrıca ikilemelerin Van ağzında aldığı şekil ve karşıladığı anlamlar örnek cümlelerle verilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra ikilemeleri oluşturan sözcüklerin kökenleri hakkında -kaynaklarda ulaşılabildiği ölçüde- bilgilere de yer verilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmayla Van’da günlük konuşmada sıkça kullanılan ve konuşmayı daha etkili hâle getirmek için başvurulan ikilemeler toplu bir şekilde verilmek istenmiştir. Tabii ki Van ağzında kullanılan ikilemeler bu çalışmada verilenlerle sınırlı olmayıp Standart Türkçe’de kullanılan birçok ikileme de (toz toprak, hoş hoş, iyi kötü gibi) Van ağzına özgü ses değişiklikleriyle günlük konuşmada çokça kullanılmaktadır fakat çok büyük değişikliğe uğramayan bu ikilemeleri

çalışmada tekrar etmeye gerek görülmemiştir. Van ağızında ses, şekil ve anlam özellikleriyle kullanım farklılığı gösteren “epi topi, ğada bela, ev barı” ikilemelerinin çalışmada yer alma nedenleri ise bu söz gruplarının açıklamalarında verilmiştir. Diğer tüm sözcük grupları gibi anlatımı zenginleştiren, ifadeyi kuvvetlendiren ikilemelerin kullanımına ağızlarda daha çok rastlandığı bu gibi çalışmalarda daha net bir şekilde görülmektedir. Ağızlar üzerine yapılan bu ve benzeri çalışmalarla genellikle Türkiye Türkçesi ağızlarında var olan söz varlığı kendi içinde sınıflandırılarak bu söz varlığının kullanım alanları ile geçmişten bugüne geçirdiği ses, şekil ve anlam özellikleri tespit edilmekte; elde edilen verilerin de alana katkı sağlaması, sadece konuşma dilinde yer alan birçok yerel söylemin yazıya geçirilerek unutulmasının engellenmesi ve dildeki çeşitliliğin korunması amaçlanmaktadır. Yapılan bu çalışmayla da Van ağızına ait söz varlığında önemli bir yere sahip olan ikilemeler, bu doğrultuda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma için etik kurul izni alma gerekliliği yoktur. Etik kurul izni bulunmamaktadır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Çalışmadan kaynaklı herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Aksoy, Ö. M. (2019). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkilemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Atalay, B. (2013). *Divânü Lûgat-it Türk Dizini*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Çağatay, S. (2008). *Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın Yayınlanmış Tüm Makaleleri* (haz. Aysu Ata). İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesinin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu Z. (2015). *Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1949). İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7(2), 283-286.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güzel, F. (2016). Şahsuvar Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2. *Diyalektolog- Ağız Araştırmaları Dergisi*(6), 15-33.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: Ocak 2024-20 Mart 2024]
- https://tdk.gov.tr/dosyalar/TDD/1953s16/1953s16_03_M_A_AGAKAY.pdf [Erişim Tarihi: 16.03.2024]
- <https://www.elazigfirat.com/sehirlerin-yerel-sozcukleri-haritasinda-elazig-hangi-sozcukle-yeraldin#:~:text=Sosyal%20medyada%20%C5%9Fehirlerin%20yerel%20s%C3%B6zc%C3%BCkleri%20haritas%C4%B1%20yay%C4%B1mland%C4%B1.,h%C4%B1rhe%C5%9Fek%E2%80%9D%20s%C3%B6zc%C3%BC%4%9F%C3%BC%20ile%20%C3%B6ne%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1.> [Erişim Tarihi: 04.03.2024].
- https://tr.wikisource.org/wiki/Ezim_Ezim_Eziliyor_Y%C3%BCre%C4%9Fim
- <https://www.youtube.com/watch?v=SqrTnx1OxUI>
- Kanar, M. (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük (1.Baskı)*, İstanbul: Say Yayınları.
- Kanar, M. (2019). *Farsça-Türkçe Sözlük (5.Baskı)*, İstanbul: Say Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kâşgarlı Mahmud. (2013). *Divânü Lûgat-it Türk* (çev. Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük 2* (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, F. (2003). Işın ve Işık Kelimeleri Nereden Geliyor?. *Bilig*(27), 157-178.
- Özkan, M. ve Sevinçli V. (2019). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özok, G. (2022). Van Ağzında Görülen Yansıma Sözcükler Üzerine Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 62 (2), 1735-1754. <https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2022.62.2.38>
- Sarıca, B. (2006). *Van Gölü Çevresi Ağızları Sözlüğü*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Sivri, Ö. (2020). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkilemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Telli, B. (2018). Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Tespit Edilen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(14), 198-217.
- Tietze Andreas (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. Cilt 3. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Toker, M. (2011). "Haydi, Hadi, Hayda" Kelimeleri Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (30), 55-70.
- Tuna, O. N. (2012). Türkçede Tekrarlar. *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 3(2-3).
- Van Kütüğü (1993). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Yusuf Ziyaeddin Paşa (1978). *Kürtçe-Türkçe Sözlük* (haz. Mehmet Emin Bozarıslan). İstanbul: Çıra Yayınları.